

VERSLAG VAN EEN ORNITHOLOGISCHE REIS
NAAR DE ROEMEENSE ZWARTE-ZEEKUST NAJAAR 1996

Terug naar de Dobrogea

Gerard Ouweneel

Het International Waterfowl Research Bureau (IWRB) begon circa dertig jaar geleden tijdens het winterhalfjaar expedities uit te zenden naar de Balkan en het Midden-Oosten om watervogelconcentraties te localiseren en te tellen. In het kader van dit onderzoek ontdekten deelnemers aan deze missies in 1968 langs de Roemeense Zwarte-Zeekust ten zuiden van de Donaudelta grote concentraties Roodhalsganzen. Anserofoel Europa reageerde heftig en de daaropvolgende tien jaar trokken najaarsexpedities richting Dobrogea om een bijdrage te leveren aan de kennis omtrent pleisterende Roodhalsganzen ter plekke. Na 1977 was het goeddeels met de Dobrogeareizen gedaan. De roodhalsganssituatie was aardig ontsluiterd waarbij bleek dat veel vogels doortrokken naar het Sablameer in Bulgarije, hetgeen natuurreisorganisaties er prompt toe bracht met speciale roodhalsganzenreizen naar dat land te beginnen. Maar bovendien werd het politieke bewind in Roemenië dermate rigide dat, in tegenstelling tot voordien, het verblijf ter plaatse geen pretje was. Maar herinneringen zijn onuitwisbaar en het verlangen om Roodhalsganzen en de Dobrogea terug te zien nam toe.

Over ervaringen van destijds werd vanuit verschillende invalshoeken verslag gedaan (Scott 1970, Dijkse et al 1973, Lebret 1978, Ouweneel 1975, 1976, 1990). Bij het doornemen van deze verslagen komen emotionele bindingen die bij de bezoekers met landschap, vogels en bevolking groeiden, weer boven. Begrijpelijk is het dan ook dat beide veteranen in het vierkoppige team dat op 26 oktober 1996 in de Dobrogea met waarnemen aanving, de eerste dagen vrijwel onafgebroken in de weer waren met opsommen van zaken die al dan niet waren veranderd. Vogelaars zijn wars van veranderingen en het oordeel lag dan ook tussen voldoening en ontgoocheling, tussen hoop en vrees. De Dobrogea was het land van verre horizons. Onbegrensde gezichtseinders zijn nog kenmerkend voor de streek, zij het dat de immense

grootschaligheid onder druk staat. Allereerst nam de teelt van maïs belangrijk toe, ten koste van tarwe. Vervolgens stelden wij een geringere kavelgrootte vast, met name rond dorpen, hetgeen het gevolg kan zijn van opheffing van kolchozen, die wij alom in diverse stadia van verval aantreffen, en het op gang komen van private bedrijfsvoering. Brede irrigatiegrachten en onthutsend veel nieuwe hoogspanningsleidingen met bij Mihai Viteazu een koppelstation deden ook afbreuk aan grootschaligheid. Voorts troffen wij bosaanplant aan ten zuiden van Mihai Viteazu. Een voltrefter was de liquidatie van de grote dorpsweide tussen Baia en de spoorlijn. Troosteloze maïsakkers met op de achtergrond een onduidelijke maar indringend aanwezige agri-opslagkolos maakten korte metten met het sinds november 1971 op het netvlies gekoesterde

Roodhalsganzen in de Dobrogea, 28 oktober 1970.

Foto: Jules Philippona.

beeld van de wijde dorpsweide met vee, twee adulte Keizerarenden en op de achtergrond het stoomlokaaltje Constanta-Tulcea.

Al omstreeks 1970 was men in de weer de waterstanden van de grote kustmeren Lacul Sinoe, Zmeica, Golovita en Razelm te beïnvloeden. Zonder sluitend zicht te krijgen op hetgeen zich precies had voltrokken, waren in ieder geval de waterstanden hoger. Bij het flink uit de kluiten gewassen Lacul Nuntasi bij de befaamde Cetatea Histria hield men via voorzieningen het waterniveau hoger dan in het belendende Lacul Istria. Treffend was de groei van rietarealen op Lacul Zmeica langs de oever van Insula Lupilor. Door het hoge water waren hier en ook elders de voormalige banken en slikken geïnundeerd met als gevolg veel minder steltlopers en Wintertalingen dan destijds. Voorts misten wij Casarca's en ook Krooneenden, een soort waarvan wij toentertijd concentraties van duizenden vogels aantroffen, met name in de grote inhammen bij 6 Martie en Enisala. Deze inhammen bleken nu afgesloten, drooggezet en ingericht voor visvijvers. Prominent aanwezig in vergelijking met voorheen waren Dwergaalscholver en Grauwe Gans. Opmerkelijk was de groei van het aantal ooievaarsnesten in de dorpen en naar ons idee waren er nog meer Roeken dan vroeger. Met slechts een troepje tegen honderden vogels een kwart eeuw terug was de Kalendarleeuwerik een van de verliezers.

De ganzen

Wederom vormden Roodhalsganzen het hoofd-doel van de excursie. Tegenwoordig is over deze fascinerende soort meer bekend dan vijftientig jaar geleden, toen pogingen om via tellingen inzicht te krijgen in de omvang van de wereldpopulatie, een van de redenen was van de Dobrogea-reizen. De populatie omvat 70.000 - 80.000 vogels, ongeveer het drievoudige van eerdere berekeningen (Gorman 1996). Dit gegeven kwam vooral tot stand via tellingen in Bulgarije, waar Roodhalsganzen in de nawinter en/of aanhoudend winterse omstandigheden in de Roemeense Dobrogea, geconcentreerd pleisteren bij het Sablameer en Durankulakmeer, met in februari 1993 59.000 vogels. Om in de uitgestrektheid van de Roemeense Dobrogea tot een betrouwbare telling te komen van de aantallen pleisterende (Roodhals)ganzen is een tijdrend karwei en is systematische aanpak een vereiste. Op 27 oktober ontmoetten wij bij Cetatea Histria een vier man sterke ploeg Roemenen on-

der wie een bestuurslid van de Romanian Ornithological Society (partner van BirdLife International) en Măcsim Cristian, stafmedewerker van de Danube Delta Biosphere Reserve Authority. Met een jaloerse ondertoon jegens de collegatelers uit Bulgarije die het maar gemakkelijk hadden, kregen wij te horen dat het gehele winterhalfjaar door de Roodhalsganzen systematisch worden geteld. Handicaps waren de wijde diepe terreinplooien waarin concentraties van tienduizenden ganzen uit het gezichtsveld blijven. Och-tendtrekkingen zijn daarom onmisbaar, maar daarvoor is een netwerk van tellers nodig langs de gehele kust. Hun relaas klonk ons niet onbekend in de oren. Die gehele middag kwamen hoog grote vluchten ganzen door richting zuidwest. Totaal telden wij circa 3000 vogels waaronder circa 1500 Roodhalsganzen. De volgende dag, toen het gebied tussen Capul Dolosman en Cetatea Heraclia werd onderzocht, waren wij getuige van magnifieke ganzentrek. De hele dag waren de stemmen van doorkomende Kolganzen niet van de lucht en kwamen vluchten over een breed front hoog over Lacul Razelm binnen. Daarbij waren veel Roodhalsganzen, meestal tussen Kolganzen maar regelmatig ook exclusieve vluchten. De binnenkomst ging door tot in de avondschemer en ongetwijfeld zijn die dag vele tienduizenden ganzen gearriveerd. De dag daarop druppelde het na. Het was toen 's morgens ijs krabben, zodat wij veronderstelden dat op noordelijker breedten invallende vorst de ganzen in beweging had gebracht. Slechts eens, op 30 oktober, ontdekten wij bij Lunca tussen Kolganzen twee Rietganzen type *rossicus*.

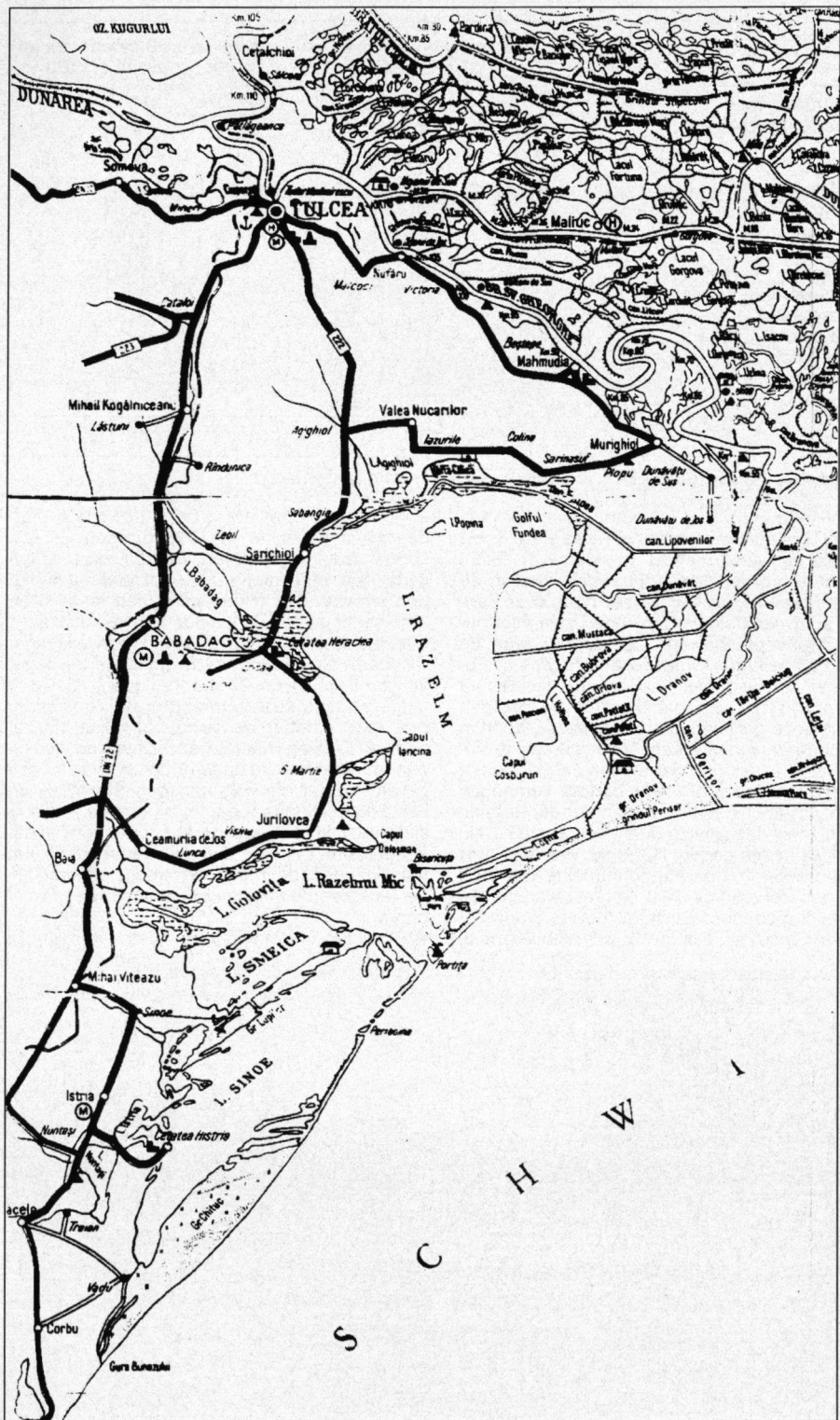
Op 30 december 1996 viel op internet een boodschap te zien van een Finse ploeg (Anssi Vähätalo, Department of Applied Chemistry and Microbiology, P.O. Box 56, FIN 00014 University of Helsinki), die van 18 tot 23 november 1996 in de Dobrogea op Roodhalsganzen uit was. De Finnen kwamen op 27.300 Roodhalsganzen en 83.400 Kolganzen. Een van hun bijzondere ervaringen was een volwassen wijfjes Slechtvalk die een Roodhalsgans overmeesterde. Bij nadering van de Finnen liet de Slechtvalk de prooi in de steek die, na vijftien minuten, toen de Finnen op veertig meter afstand waren genaderd, wegvloog.

Stootvogels

De absentie van Kalendarleeuweriken en de aantalgroei van Dwergaalscholver en Grauwe Gans waren niet de enige populatieveranderingen

datum	aantal	plaats en bijzonderheden
26 oktober	7+50+2	verspreid
27 oktober	850 1500	ten zuiden van Baia op akkers in groepen hoog doorkomend Cetatea Histria
28 oktober	3000 1000+	op akkers tussen 6 Martie en Enisala hoog doorkomend richting zuidwest
29 oktober	3	bij doorkomende Kolganzen
30 oktober	100en enkele	op akkers tussen 6 Martie en Enisala Sinoe
31 oktober	100en 100en	op water voor oever Chituc ten westen van weg Tulcea-Constanta bij Nuntasi.

Tabel 1. Waargenomen Roodhalsganzen in de Roemeense Dobrogea van 26 tot en met 31 oktober 1996.

Overzichtskaart van de Dobrogea.

soort	aantal van 26 oktober tot en met 31 oktober 1996	aantal van 28 oktober tot en met 5 november 1970
Bruine Kiekendief	32	21
Blauwe Kiekendief	29	12
Buizerd	26	1
Sperwer	24	16
Torenvalk	19	5
Ruigpootbuizerd	12	3
Smelleken	10	3
Zeearend	9	6
Slechtvalk	4	3
Schreeuwarend	1	—
Bastaardarend	—	1
Arendbuizerd	1	—
Zwarte Wouw	1	—
Sakervalk	1	—
Boomvalk	1	—
totaal	170	71

Tabel 2 Getelde aantallen stootvogels in de Dobrogea-Roemenië in 1970 en 1996.

gen. Vijftientig jaar geleden zagen wij incidenteel Zwartkopmeeuwen. Nu was deze soort manifest aanwezig met op 31 oktober op Lacul Nuntasi een groep van 2000 vogels; tussen de Kokmeeuwen die op 29 oktober hoog over Sarinasuf zuidwest trokken, bevonden zich voortdurend Zwartkopmeeuwen. Opmerkelijk was de stootvogeltoename. Omstreeks 1970 was in Europa het stootvogelbestand op een dieptepunt (Bijleveld 1974). Desondanks waren wij toen van mening in vergelijking met Noordwest-Europa in de Dobrogea redelijk aan onze trekken te komen. Tabel 2 laat zien dat wij van 28 oktober tot en met 5 november 1970, een periode van negen dagen, 71 stootvogels in negen soorten te zien kregen, een daggemiddelde van 7,9 stuks. Nu zagen wij in zes dagen 170 stuks verdeeld over veertien soorten, een daggemiddelde van 28,3, bijna het viervoudige. Met Schreeuwarend (26 oktober Babadagbos Enisala), Zwarte Wouw (27 oktober Sinoe) en Boomvalk (27 oktober Baia)

scoorden wij drie late zomerstootvogels, maar daarnaast waren er in 1996 gewoon van alle soorten meer exemplaren, waarbij vooral de buizerdcijfers opmerkelijk zijn. Tot genoegen stelden wij vast dat in de rietbedden langs Lacul Zmeica, begin Insula Lupilor, nog steeds Blauwe Kiekendieven kwamen slapen. Sperwers zagen wij vooral doorkomen op de gunstige trekdagen 26 (acht stuks) en 27 oktober (tien). Gespreid langs de hele kust ontmoetten wij Zeearenden met op 31 oktober vier vogels bij elkaar ten zuiden van Cetatea Histria, waarbij twee adulten die een adrenalinewekkende luchtschouw ten beste gaven. Eerder die dag had een Slechtvalk die een Sakervalk attaqueerde, bij ons de zelfde fysieke reactie teweeggebracht. Overigens vertelde Macsim Cristian dat de Zeearend na een moeilijke periode in de Donaudelta als broedvogel terugkeerde met een bestand van negen à elf paren. Wij hadden uitstekend weer, hetgeen naar ons

Oostelijke uitlopers van het Babadagbos bij Enisala.

Foto: G.L. Ouweneel.

gevoel afweek van de algemene weersituatie destijds. Er vlogen nog vlinders waaronder Oranje Luzerns, drommen Boomkijkers waren actief en er was een ontmoeting met een Ringslang. Voorts zomervogels waaronder bijna dagelijks Purperreigers, natuurlijk Kleine Zilverreigers, op 30 oktober langs de noordkust van Lacul Golovita ten minste acht Grote Sterns en in de rietstroken langs de weg naar Cetatea Histria een zingende Kleine Karekiet. De excursie was goed voor zes soorten spechten, met een ruime bijdrage van het Babadagbos waar wij ook Rouwmezen te zien kregen. Het symbool van de noordelijker gelegen Donaodelta, de Roze Pelikaan, zagen wij regelmatig.

Romanian Ornithological Society

Was de situatie in de Dobrogea voor ganzen in die kwart eeuw er op achteruitgegaan? Als gevolg van hoogspanningsleidingen, maïs, kavelverkleiningen en beginnende bosaanplant vonden wij van wel. Nochtans biedt de streek ganzen nog steeds voortreffelijke levensvoorwaarden. Wij hadden de indruk dat de voor ganzen negatieve ontwikkelingen zich vooral voordeden in de kuststrook tussen Baia en Sarcele en dat het terrein ten westen van de weg Constanta-Tulcea zijn grootschaligheid grotendeels had behouden. Dit gebied ligt op grotere vliegafstand van de in Lacul Golovita, Zmeica en Sinoc gelegen slaapplekken, maar de ganzen ondernamen die trek wel. De Roemeense tellers van 27 oktober uitten hun zorgen over gansonvriendelijke activiteiten in de Dobrogea en vroegen zich ongerust af of alle die middag richting zuidwest overtrekkende ganzen zonder de Dobrogea aan te doen door zouden gaan naar Bulgarije. Gelet op de concentraties die wij later zouden aantreffen onder Sacele en tussen Nuntasi en Tariverde, kunnen daar gelegen akkers toen het doel zijn geweest. Daar hoorden wij ook een schot, het enige tijdens het verblijf. Wel vonden wij af en toe hulzen en toen een nieuwsgierige inwoner van Baia via de roodhalsgansafbeelding in de Jonssongids werd geïnformeerd waarnaar de belangstelling uitging, maakte de man een welsprekend schietgebaar. De leden van de teiploeg waren de enige vogelaars die wij tegen het lijf liepen. Zoals een kwart eeuw terug langs wegen en bij dorpen grote stel-

lages de kwaliteiten aanprezen van de Partij en zijn leiders, staan nu op strategische plaatsen indrukwekkende borden die de bezoeker inprenten in de buurt te zijn van de Danube Delta Biosphere Reserve. Waarbij het niet blijft, want op drie plaatsen in de Dobrogea troffen wij vogeltorens aan die bij Nederlandse reservaten niet zouden misstaan. De Romanian Ornithological Society startte vorig jaar een 'Save the Birds Campaign' die veel aandacht kreeg in het land. Kortom, er zijn hoopgevende ontwikkelingen.

Summary

From October 26th till November 1st a team of four observers visited the Romanian Dobrogea especially for Red-breasted Geese. Some of these observers participated in the Anglo-Dutch groups that between 1968 and 1978 travelled to the Dobrogea with the object studying Red-breasted Geese. The world population of Red-breasted Geese is now considered to be 70.000-80.000 birds.

Though in comparison with 25 years ago the Romanian Dobrogea still offers favourable conditions for geese, some remarkable changes were determined. Private landownership resulted into agricultural activities on smaller scale and much more power lines were constructed in the triangle Histria, Sinoc, Mihai Viteazu, the former centre of Red-breasted Geese occurrence. A beginning of forestry could be ascertained. Table 1 shows the number of geese observed during the excursions. On October 27th there was a meeting with Romanian ornithologists, who counted Red-breasted Geese. In cooperation with Bulgarian observers systematical counts of geese take place during winter.

A comparison between raptornumbers in 1970 and 1996 (table 2) shows a significant increase. In 1970 a daily average of 7.9 raptors was realised. During the six days in 1996 170 raptors were observed in 14 species, a daily average of 28.3. Among these were Lesser Spotted Eagle, Long-legged Buzzard, Black Kite, Hobby and Saker. White-tailed Eagles were observed almost daily. Pygmy Cormorant, Greylag Goose and Mediterranean Gull showed a sharp increase in numbers. Calandra Lark, numerous 25 years ago, disappeared almost completely. Red-crested Pochard and Ruddy Shelduck were not seen.

■ Gerard L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

LITTERATUUR:

- Anonymus (1996):** Romania, Save the Birds campaign. BirdLife International Network News, Volume 4, Number 3.
- Bijleveld, M. (1974):** Birds of Prey in Europe. The Macmillan Press Ltd., Londen.
- Dijkse, A.J., T. Lebrét, G.L. Ouweneel & J. Philippona (1973):** Ornithological observations in the lagoons of the Dobrogea, Rumania, in autumn and winter of 1969, 1970 and 1971. *Ardea* 61: 159-178.
- Gorman, G. (1996):** Red-breasted Geese wintering in Europe. *Birding World* 9: 15-17.
- Lebrét, T. (1978):** Roemeens dagboek. Op zoek naar de (laatste?) Roodhals ganzen. De Lepelaar nummer 55: 14-17.
- Ouweneel, G.L. (1975):** Verslag van een najaarsexcursie naar de Dobrogea. De Levende Natuur 78: 54-62.
- Ouweneel, G.L. (1976):** November langs de Zwarte Zee. De Lepelaar nummer 47: 28-29.
- Ouweneel, G.L. (1990):** Roemenië. Vogels nummer 57: 103.
- Scott, P. (1970):** Redbreasts in Romania. *Wildfowl* 21: 37-41.
- Vangeluwe, D. & P. Stassin (1991):** Hivernage de la Bernache à cou roux *Branta ruficollis* en Dobroudja septentrionale, Roumanie et revue du statut hivernal de l'espèce. *Le Gerfaut* 81: 65-99.
- Vangeluwe, D. & M. Snethlage (1992):** Rapport des investigations sur l'écologie et la conservation de la Bernache à cou roux *Branta ruficollis* en Dobroudja (Roumanie et Bulgarie) janvier 1992. Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique.